

УДК 351:342.726-055.1/.3

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.2.6>

Лазор Оксана Дмитрівна,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0001-7699-8338

Лазор Олег Ярославович,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0002-5989-8527

Юник Ірина Геннадіївна,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0002-0985-1800

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНИ

TRANSFORMATION OF THE LEGAL MECHANISM FOR THE FORMATION AND IMPLEMENTATION OF GENDER POLICY IN UKRAINE

У статті досліджено трансформацію правового механізму формування та реалізації гендерної політики на основі розгляду міжнародного та національного гендерно-правового регулювання. У результаті конституційного закріплення гендерних правовідносин відбулася легітимація найважливіших гендерно-паритетних принципів і прав громадян.

Україна юридично приєдналася до основних міжнародних документів, зокрема міжнародні гендерні стандарти відображені у Конституції України та інших нормативно-правових актах. Міжнародні правові документи, які ратифіковані Україною, спрямовані на забезпечення гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства, збільшення участі жінок у прийнятті рішень, зменшення гендерного розриву в оплаті праці тощо.

За роки незалежності Україні вдалося сформувати основні засади публічної гендерної політики. У процесі вдосконалення законодавства чимало положень нормативно-правових актів зазнали позитивної гендерної еволюції. Виявлено, що у перших нормативно-правових документах з гендерної проблематики закладена концепція поліпшення становища жінок, натомість із 2005 р. активно впроваджується концепція комплексного гендерного підходу у національному законодавстві.

З'ясовано, що впродовж 2015–2021 рр. у результаті впровадження гендерних квот в Україні, зросло представництво жінок у Верховній Раді України, обласних і районних радах. Однак, внаслідок проведеної реформи щодо децентралізації публічної влади, зменшилось представництво жінок у представницьких органах місцевого самоврядування базового рівня.

Встановлено, що законодавство України не містить дискримінаційних норм і обмежень, які стосуються участі жінок і чоловіків у політичній чи громадській діяльності, однак відсутній перелік спеціальних гендерних механізмів і процедури їх впровадження, санкції за порушення гендерного законодавства тощо.

Запропоновано вдосконалювати правовий механізм щодо реалізації гендерної політики через ефективне виконання міжнародних гендерних зобов'язань, урахування гендерних принципів та проведення гендерної експертизи всіх проєктів нормативно-правових актів, розроблення гендерних нормативних санкцій і стимулів.

Ключові слова: *правовий механізм, гендерна політика, гендерне законодавство, національне гендерне законодавство, конституційне регулювання гендерних правовідносин, міжнародне гендерне законодавство.*

The article examines the transformation of the legal mechanism for the formation and implementation of gender policy based on the consideration of international and national gender legal regulation. As a result of the constitutional consolidation of gender relations, the most important gender-parity principles and citizens' rights have been legitimized.

Ukraine has legally acceded to the main international documents, in particular, international gender standards are reflected in the Constitution of Ukraine and other legal acts of Ukraine. The international legal instruments ratified by Ukraine are aimed at ensuring gender equality in all spheres of Ukrainian society, increasing women's participation in decision-making, reducing the gender pay gap, etc.

Since its independence, Ukraine has managed to formulate the basic principles of public gender policy. In the process of improving legislation, many provisions of legal acts have undergone a positive gender evolution. It is found that the first legal documents on gender issues contained the concept of improving the status of women, while since 2005 the concept of a comprehensive gender approach has been actively implemented in national legislation.

It has been found that in 2015-2021, as a result of the introduction of gender quotas in Ukraine, the representation of women in the Verkhovna Rada of Ukraine, regional and district councils increased. However, as a result of the decentralisation reform in Ukraine, the representation of women in representative bodies of local self-government at the basic level has decreased.

It is established that Ukrainian legislation does not contain discriminatory norms and restrictions on the participation of women and men in political or public activities, but there is no list of special gender mechanisms and procedures for their implementation, sanctions for violation of gender legislation, etc.

It is proposed to improve the legal mechanism for the implementation of gender policy through the effective implementation of international gender obligations, consideration of gender principles and gender expertise of all draft legal acts, development of gender-based regulatory sanctions and incentives.

Key words: legal mechanism, gender policy, gender legislation, national gender legislation, constitutional regulation of gender relations, international gender legislation.

Постановка проблеми. Гендерна політика є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, оскільки проблеми паритетних прав і можливостей чоловіків і жінок є актуальними сьогодні. У 2022 р. за індексом глобального гендерного розриву (Global Gender Gap Index), Україна посіла 81 місце серед 146 країн світу [1]. Індекс гендерного розриву призначений для вимірювання реального рівноправ'я між представниками обох статей за такими субпоказниками, як:

– «економічна участь та можливості» – Україна у 2022 р. посіла 62 місце (натомість у 2021 р. – 44);

– «рівень освіти /доступ до освіти» – 53 місце (2021 р. – 27);

– «політичні повноваження (участь у структурах, що приймають рішення)» – 100 місце (2021 р. – 103);

– «здоров'я та виживання (якість і тривалість життя)» – 37 місце (2021 р. – 41).

Упродовж останніх 13 років лідером за показниками «Індексу глобального гендерного розриву – 2021» є Ісландія. Також до першої п'ятірки у 2022 р. увійшли скандинавські країни – Фінляндія, Норвегія, Нова Зеландія та Швеція. Варто зауважити, що деякі пострадянські країни у рейтингу глобального гендерного розриву мають значно кращі результати, зокрема Литва – 11 місце, Молдова – 16 місце, Латвія – 26 місце. Натомість Великобританія на 22 місці, Канада – 25 місці, а США – 27 місці. Аутсайдерами у згаданому рейтингу є Чад, Іран, Конго, Пакистан, Афганістан (142 – 146 місця).

Отож, Україна значно відстає по гендерних показниках порівняно з європейськими та пострадянськими країнами, зокрема значно знизився

показник доступу до освіти, що пов'язано із війною в Україні. Загалом міжнародні показники підтверджують, що Україна відстає від загальносвітових тенденцій, а гендерна політика є ще недостатньо результативною.

Аналіз останніх досліджень. Питання правового механізму формування та реалізації гендерної політики в Україні досліджували І. Андрусак, Ю. Біла-Тюріна, І. Грицай, Н. Грицяк, О. Кобзар, Т. Кобзар, С. Кругова, К. Левченко, Т. Мельник, Я. Павко, О. Пархоменко-Куцевіл та інші. У своїх працях науковці досліджували окремі аспекти міжнародного та національного законодавства із забезпечення рівності прав і свобод жінок і чоловіків в Україні, адміністративно-правового забезпечення гендерної політики в Україні в контексті євроінтеграційних пріоритетів. Водночас правовий механізм формування та реалізації гендерної політики є ще малодосліджуваний із публічно управлінського підходу, тому потребує подальшої наукової розвідки.

Метою статті є дослідження трансформації правового механізму формування та реалізації гендерної політики на основі розгляду міжнародного та національного гендерно-правового регулювання, а також напрацювання рекомендацій щодо удосконалення гендерного правового механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою передумовою гендерних змін є нормативно-правова база, оскільки саме вона офіційно закріплює у суспільстві та свідомості людей певні норми поведінки, спрямовані на повагу до прав жінок і чоловіків. Позаяк закони, з одного боку, відображають традиційні суспільні погляди, а з іншого – визначають та формують їх. Тому

необхідні сучасні гендерні закони, які б не тільки висвітлювали реальні зміни у суспільстві, а й самі продукували їх. Для цього необхідно сформувати відповідну правову систему, яка базувалася б на гуманістичних і демократичних ідеях, принципах міжнародного права.

На сьогодні систему нормативно-правового забезпечення у сфері реалізації гендерної політики України утворюють:

- міжнародно-правове регулювання (співробітництво конвенційного типу, міжпарламентське співробітництво)

- національне гендерно-правове регулювання (базується на нормах загальних і спеціальних законів, кодексів, постанов уряду, указів і розпоряджень Президента України та інших нормативно-правових актів) [2, с. 6–7].

Упродовж тривалого періоду Україна намагається здійснити національні перетворення, враховуючи світовий досвід розбудови демократичних структур та інститутів. У системі гендерних перетворень важливе місце належить міжнародним правовим документам, які є значним мобілізаційним чинником для України, сприяють прискоренню гендерних перетворень.

Особливість міжнародного законодавства полягає в тому, що воно має державну основу, формується шляхом досягнення угод між країнами, кожна з яких, ратифікуючи документ юридично, зобов'язана виконувати його. Згідно з міжнародними стандартами утвердження гендерного паритету передбачає прийняття гендерного законодавства, впровадження міжнародних гендерних стандартів. Україна приєдналася до основних міжнародних документів, зокрема:

- Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.);

- Пекінської декларації та Платформи дій, які прийняті на Четвертій Всесвітній конференції ООН зі становища жінок (1995 р.);

- Декларації тисячоліття, яка ухвалена на Всесвітньому саміті Тисячоліття (2000 р.);

- багатьох резолюцій європейських конвенції з питань рівності між жінками і чоловіками.

Тому Україна взяла на себе зобов'язання виконувати норми міжнародного законодавства та внести відповідні зміни до свого національного законодавства. Обов'язкові та рекомендаційні міжнародні документи, підписані Україною, потребують національного осмислення та прийняття до виконання з урахуванням місцевих особливостей і можливостей їх реалізації. Відповідно ратифіковані Україною міжнародні договори можуть вносити конкретні зміни в національне законодавство

України. Позаяк міжнародно-правова система сформована як система захисту прав людини, то ратифіковані Україною міжнародні договори вимагають виконання певних зобов'язань, а саме:

- приведення національного законодавства у відповідність до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права;

- врахування гендерного конструкту в законодавстві та його реалізація на практиці тощо.

Варто зауважити, що у Конституції України відображені міжнародні стандарти концепції прав людини. Так, комплекс прав і свобод людини і громадянина, які закріплені у II розділі “Права, свободи та обов'язки людини і громадянина” Конституції України відповідає Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародному пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), Конвенції про захист прав людини та основних свобод (1950 р.).

На Всесвітньому саміті Тисячоліття (2000 р.) затверджено комплекс цілей до 2015 р. у Декларації Тисячоліття ООН, зокрема сприяння рівності статей, розширенню прав і можливостей жінок. У Декларації вказано на глобальність гендерного підходу та визначено низку фундаментальних цінностей: свободи, рівності, солідарності, терпимості, збереження природи, загальних зобов'язань. Україна, підписавши Декларацію Тисячоліття, взяла на себе зобов'язання щодо: подолання бідності, забезпечення рівних можливостей отримання початкової освіти; створення здорового довкілля, просування гендерної рівності. Відповідно до Цілей розвитку тисячоліття [3, с. 248–249], Україна до 2015 р. повинна була б забезпечити гендерне співвідношення (на рівні не менше 30–70% тієї чи іншої статі) серед депутатів у Верховній Раді України та органів місцевого самоврядування, членів Кабінету Міністрів України, державних службовців (I і II категорій посад).

У 2019 р. Україна підтримала, проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН, глобальні цілі сталого розвитку до 2030 р., зокрема Президент України підписав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [4], серед яких визначена ціль щодо забезпечення гендерної рівності.

У контексті міжнародної співпраці у 2020 р. Кабінет Міністрів України затвердив другий оновлений Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 р., який спрямований на забезпечення: участі жінок у прийнятті рішень; стійкості до безпекових викликів; постконфлік-

тного відновлення і перехідного правосуддя; посилення інституційної спроможності виконавців Національного плану [5]. Перший Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 р. Кабінет Міністрів України затверджував у 2016 р. Основним виконавцем цього Національного плану є Міністерство соціальної політики.

Також у межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» щодо утвердження гендерної рівності у 2020 р. Кабінет Міністрів України затвердив план заходів щодо реалізації зобов'язань, який передбачає:

- розвивати інклюзивний та гендерно чутливий публічний простір, дружній до сімей з дітьми та маломобільних груп населення;
- забезпечити наскрізність принципів гендерної рівності в освіті;
- зменшити розрив в оплаті праці жінок і чоловіків;
- реформувати законодавство у сфері соціальних відпусток, пов'язаних із народженням дитини та доглядом за нею [6] тощо.

Вищезазначений план мають виконувати усі міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, обласні та Київська міська держадміністрація, а також шокварталу звітувати перед Кабінетом Міністрів України.

Найважливіші аспекти реалізації гендерної політики відображені у Конституції України, яка є Основним Законом держави та визначає стратегію розвитку держави. Відповідно до положень Конституції України:

- кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей (ст. 23);
- громадянам гарантуються рівні права і свободи незалежно від статі (ст. 24);
- передбачається однакова можливість у політичному житті суспільства для жінок (ст. 36);
- право брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38);
- сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою (ст. 51) [7]. Отож, Конституція України легітимізувала важливі гендерно-паритетні принципи і прав громадян.

Важливим для утвердження гендерної рівності є розділ II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», де у ст. 24 задекларовано рівні конституційні права жінок і чоловіків. Ця стаття введена відповідно до вимог виконання Пекінської Платформи дій (1995 р.).

Проте між законом і його практичною реалізацією є велика прірва, оскільки «скляна стеля» і далі продовжує перешкоджати просуванню жінок у політиці та публічній службі. Внаслідок цього жінки не можуть достатньо дієво впливати на суспільні зміни. Також відповідно до ст. 24 Конституції України встановлено рівні можливості «у громадсько-політичній діяльності і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї» [7].

Серед політичних прав громадян особливо значущим у сучасних умовах є право обирати і бути обраним. Закон України «Про політичні партії в Україні» [8] не передбачає можливостей щодо сприяння гендерної рівноправності, підтримки жінок та їх участі у керівних органах політичних партій, а також не містить гендерних вимог щодо формування списку кандидатів у депутати.

В Україні ще в 2013 р. була прийнята законодавча квота – 30%, яка на виборах 2014 р. не дала очікуваних результатів (20 із 29 партій не виконали цієї вимоги). За результатами позачергових парламентських виборів лише 12% жінок потрапили до парламенту (хоча цей показник дещо кращий, порівняно з парламентськими виборами 2012 р., коли було обрано 9,4% жінок-депутаток). Зазначена законодавча норма не спрацювала, оскільки не містила відповідних санкцій і не передбачала закріплення чіткого місця кандидаток у «прохідній» частині списку. Закон «Про місцеві вибори в Україні» 2015 р. також передбачав обов'язковість включення не менш ніж 30% представників іншої статі до передвиборчих списків політичних партій. Проте знову ж таки політична відповідальність суб'єктів виборчого процесу за порушення виборчої квоти не була прописана [9].

Пізніше, у 2019 р. в українському законодавстві 40 % гендерні квоти були визначені у Виборчому кодексі України, зокрема:

- згідно із ч. 12 ст. 215 під час формування загальнодержавного та регіональних виборчих списків партія повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі);
- відповідно до ч. 9 ст. 219 порядок висунення кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, районних у місті рад, а також кандидатів у депутати міських, сільських, селищних рад (територіальних громад з кількістю виборців 10 тисяч і більше) передбачає, що під час формування єдиного та територіальних виборчих списків організація

партії повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місяцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі) [10]. На основі нового Виборчого кодексу України вже проведені місцеві вибори у 2020 р.

За інформацією Центральної виборчої комісії України, на етапі реєстрації у списках політичних партій було понад 100 тисяч жінок (45%). Проте згодом деякі жінки знялися з виборів, і їх стало 43%. Були й випадки реєстрації списків із порушенням гендерних квот. Так, за інформацією ЦВК, у майже 17% (1354 з 7943) зареєстрованих на місцеві вибори списків партій, в яких не було дотримано гендерних квот. Тобто територіальні виборчі комісії не мали права реєструвати такі списки. Тим не менш вони це робили – інколи за рішенням суду та за невтручання ЦВК [11]. Внаслідок проведення місцевих виборів у 2020 р. частка жінок збільшилася у представницьких органах місцевого самоврядування, зокрема у обласних радах представництво жінок збільшилася до 28%, районних радах – 34%, Київській міській раді – 31%, міських радах – 33%, районних у місті радах – 43%, селищних радах – 38%, сільських радах – 41%.

Упродовж 2015–2021 рр. в Україні запровадження гендерних квот сприяло зростанню представництва жінок у Верховній Раді України та місцевих радах: у Верховній Раді України до 20,7%, в обласних радах – 27,8%, міських радах міст обласного значення – 30,1%, районних радах – 34,3%. Водночас у 2020 р. серед голів сільських і селищних рад лише 16,5% жінок (у 2015 р. – 31,3%). Однак, внаслідок децентралізації зменшилося представництво жінок у селищних та сільських радах (37,9% та 41% відповідно, порівняно з 46,1% та 55,7% у радах попереднього скликання) [12]. Наведена гендерна статистика підтверджує, що застосування гендерного квотування позитивно вплинуло на збільшення представництва жінок в органах місцевого самоврядування.

У перших нормативно-правових документах з гендерної проблематики, зокрема Постанові Кабінету Міністрів України «Про Довгострокову програму поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства», Постанові Верховної Ради України «Про Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок», Указі Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні» та ухваленій на його виконання Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження

Національного плану дій на 1997–2000 роки щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі в суспільстві» закладена концепція поліпшення становища жінок, яка вже практично себе вичерпала, оскільки замість неї у світі утверджується концепція комплексного гендерного підходу [13, с. 9–10].

Одним із перших правових документів України, де використовується термін «гендер» став Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності в суспільстві на 2001–2005 рр. На виконання зазначеного плану дій Міністерство юстиції України розробило Методичні рекомендації щодо здійснення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів. У 2018 р. процедуру проведення гендерно-правової експертизи було удосконалено.

Основною метою гендерної експертизи є надання висновку щодо відповідності законопроектів принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Висновок гендерно-правової експертизи має бути обов'язковою складовою пакету документів, які подаються разом з проектом нормативно-правового акту до розгляду [14]. Проте, як демонструє практика, гендерна експертиза законопроектів не завжди здійснюється.

У 2005 р. юридично визначено посадових осіб з гендерних питань відповідно до Указу Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [15], згідно з яким у державній установі – один із заступників міністра, керівників інших центральних і місцевих органів виконавчої влади відповідає за реалізацію гендерної політики.

Для практичної реалізації ст. 24 Конституції України Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Важким і водночас тривалим виявився процес щодо ініціювання та розгляду проектів Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Із жовтня 1999 р., тобто впродовж шести років, до Верховної Ради України було подано в порядку законодавчої ініціативи шість законопроектів щодо забезпечення гендерної рівності. Зрештою, у 2005 р. Верховна Рада України ухвалила цей закон. Ухваленню закону сприяли парламентські слухання щодо реалізації в Україні Конвенції ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» та «Становище жінок в Україні: ре-

лії та перспективи» (2004 р.) [16], а також активна позиція громадських організацій, які є рушійною силою просування гендерного законодавства та позиція нової влади, яка пріоритетним напрямом зовнішньої політики України визначила євроатлантичну інтеграцію, позаяк забезпечення рівноправності – це одна із складових євроінтеграційного процесу. Прийняття цього закону було одним із заходів щодо виконання у 2005 р. Плану дій Україна-ЄС, затвердженого Кабінетом Міністрів України та безумовним позитивним кроком для європейської інтеграції нашої держави.

Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» спрямований на правове забезпечення рівних прав, свобод жінок і чоловіків та створення умов для їх реалізації в усіх сферах життя суспільства, ліквідацію всіх форм дискримінації за ознакою статі, а також утвердження державних гарантій щодо формування паритетних відносин між жінками і чоловіками як умови сталого розвитку громадянського суспільства [17]. У цьому документі визначено: загальні положення та механізми забезпечення державної гендерної політики; відповідальність за порушення гендерного законодавства.

Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» має забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків у громадсько-політичній сфері, соціально-економічній сфері та сфері освіти та в засобах масової інформації. Окрім цього, у законі визначено, що чинне законодавство та проекти нормативно-правових актів підлягають гендерно-правовій експертизі, порядок проведення якої визначає Кабінет Міністрів України. Варто зауважити, що Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» здебільшого є декларативний, оскільки у законі відсутні:

- перелік спеціальних гендерних механізмів і процедури їх впровадження;
- належна юридизація принципу процесуальності захисту прав дискримінаційної особи;
- конкретні показники представництва жінок і чоловіків в органах публічної влади;
- санкції за порушення гендерного законодавства тощо.

З метою утвердження рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та їх реалізації як основного права людини у 2006 р. ухвалене Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006 – 2010 рр.» [18]. Для удосконалення механізмів реалізації гендерної політики у всіх сферах

життя суспільства та впровадження європейських стандартів рівності у 2018 р. ухвалена Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 р. [19]. У зазначеній програмі пропонується вирішувати гендерні проблеми на основі комплексного підходу та виконання таких пріоритетів, як: удосконалення законодавства, врахування гендерної складової в програмах економічного та соціального розвитку, розширення переліку гендерних статистичних показників, зменшення гендерного дисбалансу в органах публічної влади, гендерна освіта тощо.

У 2020 р. Кабінет Міністрів України та Міністерство соціальної політики України прийняли низку гендерних рішень, зокрема затвердили:

- типові положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- типові положення про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі;
- Інструкцію щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів;
- Методичні рекомендації щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ.

У 2021 р. Указом Президента України затверджена Стратегія людського розвитку до 2025р., відповідно до якої однією з п'яти стратегічних цілей є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в усіх сферах життя суспільства та впровадження кращих європейських стандартів гендерної рівності. Для реалізації означеної стратегічної цілі необхідні:

- запровадження гендерного підходу до формування законодавства у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- виконання міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- подолання гендерних стереотипів та інших форм дискримінації [20].

Із метою забезпечення реалізації єдиної державної політики, спрямованої на досягнення рівних прав та рівних можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, вдосконалення механізмів її реалізації у 2022 р. уряд затвердив Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. Результатом реалізації Стратегії мають стати застосування системного підходу до реалізації державної політики забезпечення

гендерної рівності та консолідація дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема в подоланні наслідків повномасштабної війни [21]. Стратегія розроблена згідно із Цілями сталого розвитку України на період до 2030 р. Також реалізація Стратегії здійснюватиметься з урахуванням міжнародних інструментів Європейського Союзу, Ради Європи, ООН, Організації з безпеки і співробітництва в Європі, рекомендацій міжнародних моніторингових інституцій у сфері прав людини, Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Комісії ООН зі становища жінок тощо.

Зазначений документ концентрує увагу на чотирьох стратегічних цілях, серед яких:

– ефективне функціонування національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, який має спроможність підтримувати формування, впровадження, моніторинг та оцінювання політики гендерної рівності в різних сферах суспільного життя та на всіх рівнях;

– забезпечення жінкам та чоловікам рівних прав та можливостей людського розвитку у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, культури та спорту;

– протидія усім формам насильства, зокрема пов'язаного з воєнними діями та збройними кон-

фліктами, та беруть рівну участь у розбудові миру та постконфліктному відновленні;

– забезпечення рівної участі жінок та чоловіків у різних сферах економічної діяльності та користування результатами сталого економічного розвитку.

Державна стратегія забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 р. визначає пріоритетні напрями консолідованих дій органів публічної влади, міжнародних організацій, соціальних партнерів, громадських об'єднань, закладів, установ та організацій різних сфер, приватного сектору в усіх сферах життєдіяльності суспільства. для реалізації міжнародних та національних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків для сталого розвитку держави у всіх сферах [21].

Формулювання висновків і перспектив подальших досліджень. Отже, незважаючи на те, що правовий механізм формування та реалізація гендерної політики в Україні має значний прогрес, однак реального гендерного рівноправ'я ще не досягнуто. Тому для удосконалення наявного правового механізму формування та реалізації гендерної політики в Україні необхідно: враховувати принципи гендерної рівності у всіх нормативно-правових документах; виконувати міжнародні зобов'язання щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; забезпечити проведення гендерної експертизи усіх проектів нормативно-правових актів; розроблення гендерних нормативних санкцій і стимулів тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Global Gender Gap Report 2022 : Insight report / World Economic Forum. July 2022. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2022/08/WEF_GGGR_2022.pdf
2. Лазар І. Г. Механізми забезпечення паритетної демократії в органах публічної влади : монографія; за наук. ред. О. Д. Лазор. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. 232 с.
3. Нормативно-методичні основи гендерних перетворень / Школа Рівних Можливостей. К.: ПП "Видавнична група "Око", 2004. 260 с.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>
6. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 груд. 2020 р. № 1578-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-%D1%80#Text>
7. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>
8. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2365-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Біденко Ю., Кисельова В. Про гендерну політику в Україні. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії», для «Хвилі». 2017. URL: <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>
10. Вибірчий кодекс України від 19 груд. 2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#n2981>

11. Марценюк Т., Тишко І. Переваги та виклики застосування гендерної квоти під час місцевих виборів 2020 року в Україні. Вокс Україна. <https://voxukraine.org/perevagy-ta-vyglyky-zastosuvannya-gendernoyi-kvoty-pid-chas-mistsevyh-vyboriv-2020-roku-v-ukrayini>

12. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>.

13. Лазар І. Г. Механізми забезпечення паритетної демократії в органах публічної влади : монографія; за наук. ред. О. Д. Лазор. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2009. 232 с.

14. Біденко Ю., Кисельова В. Про гендерну політику в Україні. Аналітичний центр «Обсерваторія демократії», для «Хвилі». 2017. URL : <https://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/news/314-pro-hendernu-polityku-v-ukraini>

15. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Указ Президента України від 26 лип. 2005 р. № 1135/2005 URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

16. Про проведення парламентських слухань «Становище жінок в Україні: реалії та перспективи» : Постанова Верховної Ради України від 25 берез. 2004 р. № 1663-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

17. Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 верес. 2005 р. № 2866-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

18. Про схвалення Концепції Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006 – 2010 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 лип. 2006 р., № 384-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

19. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квіт. 2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text>

20. Стратегія людського розвитку: Указ Президента України від 14 трав. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#n2>

21. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 серп. 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>